

LADÁNYI ISTVÁN

Modernségrepresentációk és nemzeti identitás Bori Imre irodalom- tankönyveiben¹

Bori Imre igen széles körű kutatói érdeklődése a magyar irodalom több korszakára is kiterjedt, délszláv–magyar komparatiztikai kutatásai,² illetve a *Jugoszláviai magyar irodalom rövid története* című, több kiadást is megért könyvéhez kapcsolódó regionális kutatásai keretében a vizsgált térség irodalomtörténeti hagyományait számba véve a régi magyar és a klasszikus magyar irodalom területén is jegyez érdemi publikációkat, de közismert – és a nemrégiben az újvidéki Magyar Tanszéken a munkásságának szentelt konferencia témaválasztásai is egyértelműen mutatják³ –, hogy érdeklődésének középpontjában a magyar modernség és különösen pedig az avantgárd állt. Ezzel együtt vezető vajdasági magyar értelmiségiként az irodalom és kultúra, és egyáltalán az itt létezés minden szegmense iránt érdeklődött, a néprajztól a szociográfián át a pedagógikumig.

Bori moderségkutatásai döntően a magyar irodalomra irányultak, és amikor komparatistaként nem magyar témákhoz nyúl, akkor is mindig különválaszt, és úgy hasonlít össze, hogy nemzeti irodalmi és művészeti kategóriákban gondolkodik, és ennek a keretigénynek a produktuma lesz a jugoszláviai, illetve vajdasági magyar irodalom kereteinek a föllálítása, sőt a vajdasági magyarság külön fejlődésének megállapítása és szorgalmazása, a vajdasági magyar identitáshoz való kutatói viszonyu-

lással együtt, és meghatározó értelmiségiként a vajdasági magyar identitás létesítése a tankönyveiben is.

A modernséget a nemzeti kultúrák keretei között vizsgálja, és a nemzetről is a modernség irányából gondolkodik. Bori azonosul a modernség alakító, újraformáló, újat létesítő szemléletével. Lehetségesnek és szükségesnek látja az önálló vajdasági magyar identitás alakítását, és egy időben még az önálló nemzetvé válás gondolatával is foglalkozik.

Bori kultúraalakító tevékenységének nyitánya aktív szerepe a *Híd* folyóirat 1950 áprilisában megjelent, az akkor a húszas évek elején járó fiatal nemzedéket szóhoz juttató számában és az erről folytatott vitában. A Bori Imrét, Fehér Ferencet, Major Nándort, Németh Istvánt, Tomán Lászlót és másokat is elindító, úgynevezett *áprilisi Híd* túl kíván lépni a szocialista realizmus keretrendszerén, az esztétikai szempontok szerinti megújulást szorgalmazza a vajdasági magyar irodalomban. Bori húsz év távlatából, 1971-ben, a *Magyar Szóban* közölt cikkében az akkor fellépő nemzedék egyik céljaként fogalmazza meg „Vajdaság fölfedezését”, „Vajdaság magyarsága nemzetiségi problémáinak felvetését és megoldását”, a klasszikus és modern nyugati irodalom tanulmányozását és fordítását, a délszláv irodalom „közelebb hozását” (BORI 1971b; 9, VÉKÁS 2017; 44, BERÉNYI 2019; 6).

Identitáskeresőben című, 2000-ben még általa szerkesztett kötetének anyagát áttekintve szembetűnő, hogy a vajdasági magyar azonossággal, annak összetevőivel, problémáival kapcsolatos, elméleti, tudományos, publicisztikus és gyakran cselekvést szorgalmazó, konkrét célokat és feladatokat megfogalmazó írásainak zöme az 1960-as években és az 1970-esek legelején született, párhuzamosan a vajdasági magyar kulturális intézményrendszer intenzív fejlesztésével (BORI 2000). A Végel László által óloméveknek nevezett 1970-es években⁴ és a Tito halálát követő 1980-asokban ennek az intézményrendszernek a fenntartása a tét, radikális kérdésfeltevések, kezdeményezések kevésbé jellemzőek. Bori az akadályoztatások, a korábbi elképzelések megghiúsulása időszaként emlékszik vissza az 1970-es évek elején beindult folyamatokra 1989-ben: „...nem szívesen emlékszem az erre következő időkre, amikor iskolareformok a nemzetiségi oktatás rendszerét kérdésessé tették, és

nekünk nem volt erőnk és módunk, hogy a vitákban olyan álláspontokat képviseljünk, amelyek a nemzetiségi oktatás addig működő vívmányait megőrizhették volna” (BÁLINT 1989; 17. Idézi: VÉKÁS 2017; 76).

1971-ben, a Tartományi Oktatásfejlesztési Intézet történelemtanároknak rendezett szemináriuma kapcsán az Újvidéki Rádió *Szempont* című műsorában még arról beszél, „hogy a történelem éppúgy fontos, mondjuk így jobb kifejezés híján ‘nemzeti’ tárgy, mint az anyanyelv vagy az anyanyelvű irodalom, a zenei és a képzőművészeti anyanyelv mellett. [...] Csak akkor lehetnek tanulóink teljes értékű, hazánk más népei faival egyenrangú egyéniségei, ha népük történelme is mögöttük áll, mint-hogy minden nép mögött ott van a saját történelme” (lásd VÉKÁS 2017; 61). Vékás János Bori Imréről szóló életút-összefoglalójában kiemeli, hogyan szorgalmazza Bori a fenti oktatásfejlesztő intézetnél a nemzetiségi oktatással való külön, speciális foglalkozást, és fellép az anyanyelvű oktatás helyettesíthetlensége mellett, felháborodottan elutasítva azt a magatartást, amely a szerb nyelvű oktatásban részesülő magyar diákok anyanyelvápolását hajlandó eredménynek tekinteni. Szóvá teszi azoknak a terveknek a „homályos” szándékát is, amelyek szerint a szabadkai tanítóképzőt Zomborba kívánják telepíteni, vagyis a magyar nyelvű tanítóképzést eltávolítják attól a közegetől, amelyhez leginkább kötődik (VÉKÁS 2017; 61–62). (A terv mellesleg megvalósult, és csak az átmenet után került vissza Szabadkára a tanítóképzés.) 1968-ban, *Ellentmondásainkról* című cikkében a vajdasági magyar kultúra hiányosságait így jellemzi: „önmagáról alkotott képe, önbecsülése és önértékébe vetett hite még nem mutatta meg erejét” (BORI 2000; 27). Ennek magyarázatát a „kisebbségi jelleg”-ben találja meg, abban, hogy a vajdasági magyarság kisebbségként tekint magára, nem pedig önmagaként, önálló entitásként. A „vajdasági magyarság kultúrájának önálló kultúraként való affírmálódása” szükségességét fogalmazza meg, és itt nemcsak az anyagi erőforrások, a szervezés és más gyakorlati tényezők hiányát látja, hanem elsősorban „az emberek tudatállapotának nehezebben mozduló” voltát. Ebben a vonatkozásban kiemeli a magyar tannyelvű oktatás jelentőségét, pozitívan értékeli a Tartományi Tankönyvkiadó Intézet működését, akárcsak a magyartanításban mutatkozó pozitív változásokat, az „önálló

pedagógiai gondolat” megjelenését: „s éppen a magyar tanítás terén kopogtató új szemlélet betörése, s ez nemcsak országos viszonylatban jelentős kezdeményezés, hanem komoly nemzetközi visszhangot kiváltó jelenség, hiszen a magyar nyelv és irodalom tanításának eddig nem járt útjait kínálja fel” (BORI 2000; 29). A szintén 1968-as, *Tankönyveink* című cikkében ugyanezt bővebben is kibontja, regisztrálva a Szeli Istvánnal közös IV. osztályos gimnáziumi tankönyvük megjelenését és ezzel a négy tankönyvből és négy szöveggyűjteményből álló középiskolai tankönyv-állomány teljessé válását, kiemelve ezeknek a könyveknek a saját önálló elképzelések szerinti kialakítását: „S ez a nyolc könyv nem adaptáció volt, s nem járt utak újrájárása, hanem olyan szempontok érvényesülése is, amelyeknek összességét nevezhetjük a mi »pedagógiai gondolatunknak«” (BORI 2000; 31). A sorozat teljessé válása kapcsán azonban felpanaszolja, hogy mennyire értetlenül fogadták ezeket a tankönyveket az idősebb tanárgenerációk, némi önkritikába is burkolva ezt: „Életbe léptettük a programot, amely mind szellemében, mind részleteiben különbözött a Szerbia területén érvényben lévő programoktól, s míg elkészítettük a program szellemét tükröző tankönyveinket is, tanárainkról megfigyeztünk, s elmulasztottuk felkészíteni őket a rájuk váró feladatokra” (BORI 2000; 32). Az új tankönyvek új szemléletet igényelnének, az irodalom „társadalmi-történelmi vonatkozásai” felmondása helyett „az irodalomnak mint művészi tárgynak a tanítását” (BORI 2000; 33). Nem kevés iróniával fogalmazza meg, hogy „leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, hogy hazafiakat és szociológusokat nevelünk olvasók helyett” (BORI 2000; 32). A probléma kapcsán megint csak a saját öntudatra hivatkozik, hangsúlyozva, hogy ez is olyan kérdés, amelyet „magunknak” kell megoldani, vagyis a vajdasági magyar közösség önállóságára apellál, hogy legyen képes, merjen saját útra lépni.

Ezek a Szeli Istvánnal közösen írt tankönyvek, amelyek esetében fontos körülmény, hogy az ő általuk készített tantervek szerint íródtak, a világ és a magyar irodalom történeti folyamatának végigkövetése mellett a modernség irodalmának és művészetének, továbbá egészében a modernség szemléletének az elsajátíttatását célozzák. Az irodalomtörténeti folyamatok tárgyalását megelőzően a tankönyvsorozat a gimnáziumok

és szakközépiskolák első évfolyamának az irodalom mint művészet esztétikai dimenzióit kívánja megmutatni a műnemek és műfajok rendjében, különböző korok irodalmát együtt mutatva fel. Csak ezek után, a második és harmadik évfolyamon kínál irodalomtörténetet, hogy a negyedik évfolyam tananyaga a voltaképpeni kortárs vagy közel kortárs magyar és világirodalom aktuális folyamataira figyelhessen. Ezekre a kérdésekre fókuszál Bori Imre az 1968-ban írt, *A modern magyar irodalom a középiskolában* című tanulmányában, ahol a még nyitott irodalomtörténeti kérdések, a folyamatosan bővülő, születő kortárs irodalom kapcsán pedagógiai szemléletváltást sürget, a tanár folyamatos önképzését és tájékozódását szorgalmazza, hogy ne csak a tanítandó tárgy tartalma legyen modern, hanem az iskola is meg a tanár is: „mind kevésbé lehet irodalomtörténetet előadni, és mindinkább az irodalom tanulmányozásának a feladata kerül előtérbe, a tanulónak mindinkább olvasói élményekkel kell találkoznia, s mind kevésbé foglalkozhat a XX. század magyar irodalmával »tananyagként« a szó régi pedagógiai-módszertani értelmében” (BORI 2000; 61). Az évek során egymásra épülő olvasóvá nevelésről beszél, hogy a harmadik és különösen a negyedik gimnáziumi évben a tanárnak már egyre inkább ne tanítania kelljen, hanem „vezetnie” a diákjait. Vagyis a tanárnak a tanítás szenvedő alanyából aktív tanulóvá kell tennie, felszabadítania diákjait. Mindez hangsúlyosan a modern irodalom tanítása kapcsán fogalmazódik meg: „A modern irodalom tanításánál (...) az iskolai óra nem az ismeretszerzés kiindulási pontja, hanem a *végpontja*” (BORI 2000; 62). Itt tehát azt az elképzelést fogalmazza meg, hogy a diákok már a tanórán kívüli, előzetes tevékenységeik során megfogalmazódott kérdéseikkel, problémáikkal, álláspontjaikkal jöjjenek az órára, ahol a tanárral megbeszélhetik a fölmerült kérdéseket, és szintetizálhatják a már formálódó ismereteket. Ez a program a vajdasági magyarság sajátos, progresszív fölemelését célozza, amely ily módon az egyetemes magyarságnak is példát tudna adni a maga által létrehozott eredményekből.

Borinak a vajdasági magyarság helyzetéről és jövőjéről alakuló gondolkodásában az 1960-as évek második felében a vajdasági magyarság önálló nemzetné válásának elképzelése is megjelenik. Elkezd érdeklődni az iránt, hogy hogyan alakult a kora újkorban a nyugat-európai nemzetek

formálódása, és hogyan Délkelet-Európában, illetve milyen folyamatok zajlanak ezen a téren az akkori kortárs harmadik világban (VÉKÁS 2017; 69–74). Szenteleky Kornél nyomán fölfedezi Barta Lajosnak a *Magyar gyarmatok* című, a *Nyugatban* 1927-ben publikált cikkét, amely Magyarország és a kisebbségi magyarság viszonyában a kulturális transzfer egyoldalúságát bírálja, nevezetesen azt, hogy csak a kulturális javak exportja valósul meg Magyarországról a kisebbségi közösségek felé, és így lehetetlen azok saját fejlődése, márpedig ezeknek alulról fölfelé szerveződve maguknak kellene megtenniük azt az utat, „amit a nemzetetté válás során általában a népek megtettek szerte Európában” (VÉKÁS 2017; 72).

Bori ezenközben a vajdasági magyarságot az egyetemes magyarság részeként kezeli, hangsúlyozza a magyar történelem, a magyar földrajz, a magyar irodalom és nyelv tanításának a fontosságát, illetve a teljes vertikumú magyar nyelvű oktatás jelentőségét, és noha a Szeli Istvánnal közösen kidolgozott tantervekben és tankönyvekben külön foglalkoznak a vajdasági magyar irodalom alakulástörténetével és a legfrissebb, éppen születőben lévő jelenségeivel, ugyanezek a tankönyvek közvetítik a magyar irodalom hagyományait, jelentős terjedelmet szentelve a modernségnek és külön az avantgárdnak, 1967-es, a negyedikes gimnazisták számára írott tankönyvükben eljutva Pilinszky János, Juhász Ferenc és Nagy László kortárs szerzőkig, megemlítve Mészöly Miklós és Mándy Iván munkásságát is (BORI–SZELI 1967, lásd erről bővebben: LADÁNYI 2019; 133–147). Ennek a tankönyvnek a bevezetőjében történelmi, társadalmi és kulturális körképet is adnak az 1945 utáni magyarországi fejleményekről, tárgyalva többek között „az 1956 őszen kirobbant fegyveres felkelést” és az ezt követő konszolidációs időszakot, „a korábbi hibák kijavítását” is. Amellett, hogy a tankönyv a korabeli jugoszláv pozícióból értelmezi a magyarországi folyamatokat, erőteljes kötődést jelez a kortárs magyar történelmi folyamatokhoz, és sajátként kezeli a magyar történelmet, kultúrát és irodalmat. Sajátos, dinamikus azonosságkonstrukciót alakítanak ki ezek a tankönyvek a magyarsággal és a magyar kultúrával kapcsolatban, az azonosulás és a különállás alakzatait párhuzamosan működtetve. Bori Imrénél a modernség nemcsak kutatási téma, hanem bizonyos időszakokban a vajdasági magyarságról, a nemzeti identitásról való gondol-

kodását inspiráló gondolkodási mintázat is, amely lehetővé teszi számára az önálló jövőalakítás, az önálló közösségi azonosság eszményének megfogalmazását. Erős döntése, hogy a közösség számára a modernséget és azon belül is az avantgárdot kínálja föl azonosságalkító hagyományként a magyar kultúra közös örökségéből. Bori kutatási témái, különösen a vajdasági magyar avantgárd hagyományok kutatása és fölértékelése a jugoszláviai magyar irodalom történetéről szóló monografikus munkájában voltaképpen a symposionisták föllépésének irodalomtörténeti előzményeit is létesítik, sőt, ebben az összefüggésben térségi előzményként jelennek meg a Kassákékkal és a Csuka Zoltán-féle *Út* folyóirattal is kapcsolatban lévő délszláv avantgardisták is. Ezzel nemcsak az *Új Symposion* hagyományát képezi meg, hanem a vajdasági magyar irodalomról alkotott képét is formálja. Irodalomtörténeti tanulmányaiban pedig ajánlatot tesz a magyar irodalomtörténet számára is az avantgárd hagyományok fölértékelésére, amit tankönyvei is közvetítenek.

Az irodalom élete III. osztályos gimnáziumi tankönyv modernségfejezete például nagyszabású esszé az európai és a magyar modern irodalomról, benne jelentős terjedelmet szentelve az avantgárdnak. A tankönyv Ady-fejezete voltaképpen Ady-értekezés, ahogy tanulmány jellegű a Móricz Zsigmond-fejezet is. Mellettük informatívan átfogó képet ad a *Nyugat* folyóiratról, majd az erről szóló fejezet további részében a szerzők közül Kaffka Margitról, Csáth Gézaról, Krúdy Gyuláról rövidebben ír, aránylag nagyobb terjedelemben Babits Mihályról, úgyszintén rövidebben Tóth Árpádról, Juhász Gyuláról, Kosztolányi Dezsőről és Nagy Lajosról. Ezt követően nagy, a Babitsnak szentelt terjedelemhez közelítő mértékben értekezik Kassák Lajosról, és szintén bőségesen Füst Milánról. Kassák mellett külön fejezet foglalkozik a magyar avantgárd irodalom változataival, benne Barta Sándorral, a fiatal Déryvel és a „szurrealista alapokról indult” ifjú Illyés Gyulával (BORI 1970b). Ezzel párhuzamosan *Az irodalom könyve* szöveggyűjtemény egymást követő kiadásai ugyancsak magukon viselik, a változások során át is Bori Imre irodalomtörténeti kutatásainak nyomait. Míg *Az irodalom könyve* – a középiskolák III. osztálya számára 1964-es kiadásában például Kassák két verssel (*Júliusi földeken*, *Mesteremberek*) és a *Kiáltvány a művészetért* szövegével van jelen (BORI

1964), addig a korábban említett tankönyvvel párhuzamos szöveggyűjtemény 1970-es kiadásában már a változatlan világirodalmi anyag mellett Kassák hat verse szerepel, köztük *A ló meghal, a madarak kiröpülnek* vagy a *70. a számozott versekből*, emellett öt verssel Füst Milán, illetőleg a kizárólag az avantgárd kánonban számon tartott Barta Sándor egy verse, Déry Tibor avantgárd korszakának versei és Illyéstől is egy szürrealista ihletettséggű költemény (BORI 1970c).

Ezt az irodalomtörténeti narratívát közvetítik a Szeli Istvánnal közösen írt, *Az irodalom élete* tankönyv negyedikes gimnazistáknak szóló 1967-es kiadásában is, ahol a jugoszláviai magyar irodalomnak egy modernisztikus fejlődéselvet érvényesítő és az *Új Symposion* megjelenésével mintegy beteljesülő képét adják: „A hatvanas évektől ismét jelentős fordulat áll elő az irodalmi életben, amelynek legfőbb külső jegyei a könyvkiadás igen nagy mérvű fellendülése, az irodalom erőteljes differenciálódása, a fiatal írók feltűnése, az addigi irodalmi orgánumok alkalmazkodása az új helyzethez (a napi- és hetilapok irodalmi mellékleteinek rendszeresebbé válása), majd az újszerű esztétikai felfogás térhódításának legfontosabb jeleként az *Új Symposion* című folyóirat megjelenése. A belső változások még szembevetőbb jelei az ún. »tájirodalommal« és a provincializmussal való gyökeres szakítás óhaja, a szellemi horizontok kitágulása az egyetemes jugoszláv és az európai irodalom felé, a társadalmi és szellemi folyamatok magas irodalmi síkon való igényes kifejezése, a modern magyar irodalom rokontörekvéseinek megértő befogadása, s az ezekből adódó gondolati, művészi, formai következmények levonása és vállalása” (BORI–SZELI 1967; 85).

Bori irodalomszemléletében a magyar irodalom teljesebbnek és értékesebbnek tekinthető az avantgárd jelenségekkel együtt. Másként fogalmazva: az avantgárd irodalmi jelenségek esetleges hiánya, illetve alulreprezentáltsága a magyar irodalomtörténeti gondolkodásban a magyar irodalom hiányjelenségeként lenne értékelhető európai irodalmi összefüggésekben. Ezek meglétét kívánja felmutatni a hagyományban, és a magyar irodalom korszerűnek tudott jellemzőit kívánja közös értéként reprezentálni nemcsak az egyetemes magyar, hanem az annak részeként felfogott jugoszláviai magyar irodalomból is. Ebben

erősíthették meg délszláv–magyar komparatiztikai kutatásai is, amelyek során a szerb és a horvát irodalomtörténeti narratívákban erősebbnek látja az avantgárd reprezentációját. Úgy vélem, hogy az az irodalomtörténeti kép, amelyet tankönyveiben is fölvezet a magyar irodalomról, fölértékelve benne az avantgárd jelenségeket, egy nemzetközi összefüggésekben „korszerűbb” magyar irodalom felmutatásának igényéből fakadt. Ezt a „korszerűbbnek” láttatott magyar irodalmat kívánta közvetíteni a tankönyveiben is, nem függetlenül attól a szándéktól, amelyről a fentebb hivatkozott, *Ellentmondásainkról* című cikkében beszél, amelyben „a kisebbségi létezés jellegétől” való elszakadást szorgalmazza. A „kisebbségi létezés jellegén” Bori az anyanemzet és a többségi társadalom gyámolításának való alárendelődést érti. Ezek a gimnáziumi tankönyvek nem „kisebbségi”, hanem önállóan gondolkodó, a saját közösségi érdekeket tudatosan képviselő értelmiségieket kívánnak képezni. Az ezekben az években megfogalmazott jövőkép magába foglalja a saját önálló útkereséseket, benne a hagyományválasztás szabadságával, továbbá a közösségi kultúra minél teljesebb vertikumának kiépítését, amelynek révén fölszámolható lenne a jugoszláviai magyarság szellemi életének „gyarmati” jellege, amelyben „az ún. kisebbségi szellemi életet általában nem értéktermelő jellegében, hanem fogyasztói szerepében szokták látni”, ahogy ezt *A jugoszláviai magyar kultúra ma* című tanulmányában fölveti (BORI 2000; 79). Ezt a „gyámolító” viszonyt rója fel a korabeli magyar kultúrpolitikának és némi óvatossággal a múltbéli és „nem egy esetben” a tanulmány írásakor aktuális jugoszláv kultúrpolitikának is. Ezek az 1960-as években megalapozott remények és kezdeményezések számos vonatkozásban már az 1970-es évek elején irreálisnak mutatkoznak, ugyanakkor az intézményrendszer fejlesztésében néhány további eredményt fel tudtak mutatni, továbbá az irodalom és az irodalomtudomány területén a következő évtizedekben is jelentős teljesítményeket tettek lehetővé. Érthető csalódottsággal idézi 1998-ban írt *Nézetek és elméletek a vajdasági irodalomról* című esszéjében ismét Szenteleky Kornél *Magyar gyarmatok* című írását azokkal az újabb keletű támadásokkal szemben, amelyek „a kisebbségi politika felől” támadták az 1960-as évek végén és az 1970-es évek elején kimunkált modellt (BORI 2000; 333–334).

IRODALOM

BÁLINT Sándor (1989): Vajdasági ég alatt. Irodalmunk nem monokultúrájú irodalom, mert mindazokkal a szellemi javakkal is él, amelyek a délszláv népek irodalmában termelődnek napról napra. Interjú a hatvanéves dr. Bori Imre akadémikussal, egyetemi rendes tanárral. *Magyar Szó*, 1989. december 30., 15, 17.

BERÉNYI Emőke (2019): Előszó. In BERÉNYI Emőke (szerk.): *A címzett Bori Imre*. Forum, Újvidék

BORI Imre (1964): *Az irodalom könyve. A középiskolák III. osztálya számára*. Forum Könyvkiadó, Novi Sad

Dr. BORI Imre–Dr. SZELI István (1967): *Az irodalom élete. Tankönyv a gimnáziumok IV. osztálya számára*. Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, Novi Sad

BORI Imre (1970a): *Magyar–délszláv irodalmi kapcsolatok*. Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék

Dr. BORI Imre (1970b): *Az irodalom élete. A gimnáziumok III. osztálya számára*. Második, átdolgozott kiadás. Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék

Dr. BORI Imre (1970c): *Az irodalom könyve. Szöveggyűjtemény a gimnáziumok III. osztálya számára*. Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, Újvidék

BORI Imre (1971a): *Irodalmak – kölcsönhatások*. Forum, Újvidék

BORI Imre (1971b): Húsz év után. *Magyar Szó*, 1971. február 20., 9.

BORI Imre (2000): *Identitáskeresésben. Művelődéstörténeti tanulmányok – művelődéspolitikai cikkek*. Forum Könyvkiadó, Újvidék

LADÁNYI István (2019): Jugoszláviai magyar irodalom-tankönyvek és az irodalmi kánon. In: SZÁVAI Dorottya és FÖLDES Györgyi (szerk.): *Kánon és komparatiztika – A kánonok többszólamúsága kelet-közép-európai kontextusban*. Gondolat, Budapest, 133–147.

VÉKÁS János (2017): *Utak 2. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta*

JEGYZETEK

¹ A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH támogatásával, *A kánonképződés folyamatai komparatív megközelítésben: közép-európai és kelet-közép-európai kánonok a modernség kontextusaiban* című, 125791 nyilvántartási számú NN_17 pályázat keretében készült.

² A *Magyar–délszláv irodalmi kapcsolatok* (BORI 1970a), tanulmánygyűjteményen túlmutatóan, viszonylag kis terjedelme ellenére szinte monografikus igényű kapcsolattörténeti munka, amelynek figyelme *A legrégebb érintkezések* fejezetcímmel a magyar honfoglalás előtti időszakokra is kiterjed, és a könyv megírása idejéig alakítja ki egy-egy problémakör vagy szerző körül a témáit. Ennek kiegészítése a rákövetkező évben megjelent, három nagyobb témát feldolgozó *Irodalmak – kölcsönhatások* (BORI 1971a), egy középkori, egy 19. századi és egy 20. század eleji (a magyar és a délszláv avantgárdról szóló) témájú tanulmányral.

³ A konferencia programját lásd itt: <https://iti.btk.mta.hu/images/Ujvidek60-konferencia-program.pdf>

⁴ Lásd például Orcsik Roland Végel Lászlóval folytatott beszélgetésének szerkesztett változatát: „az irodalmi tisztaszobából kiléptem az utcára”. *Tiszatáj Online*: <http://tiszatajonline.hu/?p=99071> (2020. augusztus 22.).